
Rola Częstochowskiego Oddziału Towarzystwa w życiu kulturalnym regionu.

Rocznik Towarzystwa Literackiego imienia Adama Mickiewicza 13, 123-125

1978

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

III. Z ŻYCIA ORGANIZACYJNEGO I NAUKOWEGO TOWARZYSTWA

ROLA CZĘSTOCHOWSKIEGO ODDZIAŁU TOWARZYSTWA LITERACKIEGO IM. ADAMA MICKIEWICZA W ŻYCIU KULTURALNYM REGIONU

Na podstawie referatu prof. J. Mikołajtisa wygłoszonego na Naradzie Prezesów Oddziałów w Częstochowie w listopadzie 1977 r. skrót przygotowała
Barbara Kryda.

Zalążkiem, ale i namiastką zorganizowanego życia naukowego w Częstochowie w okresie Drugiej Rzeczypospolitej była działalność Towarzystwa Popierania Kultury Regionalnej, założonego z inicjatywy starosty częstochowskiego, inż. Kazimierza Kühna – humanisty z zamiłowania, i dyrektora Gimnazjum Państwowego im. H. Sienkiewicza, inż. Wacława Płodowskiego. Ono to właśnie wydało przed drugą wojną światową pierwszy, drugi i część trzeciego tomu „Ziemi Częstochowskiej”.

Natomiast próby zorganizowania w Częstochowie w latach 1935 - 1939 życia literackiego i artystycznego podjęły dwie grupy miłośników literatury i sztuki: „Drugi Tor” i „Lit-Ars”, które wydawały własne czasopisma literackie. Wspomnieć też tu należy o kulturotwórczej roli teatru częstochowskiego, który dni swojej świetności przeżywał w okresie działalności reżyserskiej i scenograficznej dyrektora Iwo Galla.

W okresie okupacji w Częstochowie działały różne ośrodki tajnego nauczania i działalności kulturalno-oświatowej w podziemiu. Pisze o tym Józef Wójcicki w swojej pracy *Tajne nauczanie w okresie okupacji w latach 1939 - 1945* drukowanej w wydawnictwie Oddziału – „Komunikatach Naukowych”.

W wyzwolonej Polsce Częstochowa stała się siedzibą Wyższej Szkoły Inżynierskiej, przekształconej później w Politechnikę Częstochowską, brak było natomiast wyższej uczelni humanistycznej, która mogłaby skupiać wokół siebie ludzi o zainteresowaniach humanistycznych. Znaleźli oni możliwość działania zgodną z ich zainteresowaniami w Towarzystwie Literackim im. Adama Mickiewicza, którego Oddział został powołany w Częstochowie pismem Zarządu Głównego Towarzystwa z dnia 11 grudnia 1956 r., l. dz. 840/56. Za cel działalności Oddział przyjął, zgodnie ze statutem Towarzystwa, pracę naukową w zakresie badań historycznoliterackich i porównawczych oraz popularyzację wiedzy o literaturze polskiej. Świadomy był przy tym, że wobec braku samodzielnego zespołu naukowców zadanie to nie będzie łatwe do wykonania.

Przystąpiono do realizacji dwu bardzo trudnych zadań, które mogłyby zaspokoić aspiracje Oddziału: pierwsze – to konieczność stworzenia choćby namiastki uczelni humanistycznej wyższej, a drugie zorganizowanie własnego wydawnictwa Oddziału. Oba te zadania udało się zrealizować, powstało bowiem Studium Humanistyczne, prowadzone według wzorów wyższej uczelni oraz wydawnictwo „Komunikaty Naukowe”, które w ciągu 15 lat ogłosiło drukiem 32 tomiki.

Studium Humanistyczne prowadził Oddział Częstochowski od 14 X 1957 r. do 30 VI 1968 r. Mogło ono powstać dzięki życzliwej pomocy ówczesnych władz politycznych i administracyjnych Częstochowy. W czasach, gdy miasto nie miało jeszcze stałej uczelni humanistycznej, Oddział Częstochowski był ogniskiem myśli naukowej w zakresie humanistyki, skupiającym w swych szeregach historyków literatury, dydaktyków i historyków sztuki, z których niejeden miał za sobą pracę naukowo-dydaktyczną w szkolnictwie wyższym czy to przed wojną, czy w tajnym Uniwersytecie Ziemi Zachodnich przeniesionym do Częstochowy po upadku Powstania Warszawskiego, czy też pracujących w powojennym wyższym szkolnictwie artystycznym w Warszawie i Łodzi. Oni to stanowili trzon wykładowców Studium.

Studium Humanistyczne obejmowało: filologię polską, historię sztuki, historię teatru, filozofię, historię oświaty oraz literaturę powszechną. Wykładowcami byli zarówno miejscowi pracownicy nauki jak i wybitni profesorowie spoza Częstochowy, m.in. prof. K. Wyka, prof. J. Krzyżanowski, prof. Z. Libera, prof. Cz. Zgorzelski.

Z perspektywy lat można stwierdzić, że Studium Humanistyczne dobrze zasłużyło się miastu i społeczeństwu Ziemi Częstochowskiej. Ośrodek ten przez wiele lat zastępował wyższą uczelnię humanistyczną, stworzył swą pracą klimat i zapotrzebowanie społeczne na stałą uczelnię tego typu w Częstochowie. Po utworzeniu Wyższej Szkoły Pedagogicznej, Studium zostało rozwiązane.

W tym samym czasie Częstochowski Oddział Towarzystwa podjął również – jako pierwszy w kraju – inicjatywę wprowadzenia do wyższych studiów technicznych wybranych przedmiotów humanistycznych. Celem było harmonijne wychowanie i przygotowanie studentów nie tylko do wyspecjalizowanej pracy w przemyśle, ale również do roli inteligencji tworzącej oblicze kulturalne społeczeństwa, zgodnie z wymogami kultury socjalistycznej. Oddział Częstochowski pierwszy opracował projekt takich studiów i złożył go w Ministerstwie Szkolnictwa Wyższego i u władz Politechniki Częstochowskiej. Starania te przyczyniły się do uwzględnienia w programie Politechniki Częstochowskiej przedmiotu o charakterze humanistycznym pod nazwą historia nauki.

Wspomniana wyżej działalność, a także możliwość publikowania w „Komunikatach Naukowych” własnych prac badawczych oraz stała praktyka dydaktyczna członków Oddziału w Studium Humanistycznym pozwoliły na wykształcenie i przygotowanie w Oddziale kadry pracowników naukowo-dydaktycznych dla szkolnictwa wyższego, a także dały możliwość pogłębiania własnego warsztatu naukowego doświadczonym dydaktykom i pedagogom. Rozbudzonym aspiracjom naukowym swych członków Oddział przyszedł z pomocą przez utworzenie eksperymentalnej sekcji doktoranckiej. Dopomagała ona doktoryzującym się w zakresie polonistyki i nauk humanistycznych we właściwych ośrodkach naukowych w nawiązaniu kontaktu z promotorem, w wyborze tematu pracy, w wyszukiwaniu i udostępnianiu źródeł itp. Liczba członków Oddziału, którzy przeszli do pracy w szkolnictwie wyższym stanowi około 30% ogólnej liczby członków.

Działalność popularyzatorska Oddziału koncentrowała się, oprócz działalności wydawniczej, na organizowaniu sesji i odczytów. W latach 1956 - 1976 Oddział przygotował na terenie Częstochowy i w innych miejscowościach 23 sesje literacko-naukowe (w tym 3 międzynarodowe), 45 wystaw literackich (w tym wystawę autografów trzech wieszczów), 24 spotkania z pisarzami (m.in. z Parandowskim i Iwo Galle), 380 odczytów o literaturze i kulturze w Częstochowie i w terenie oraz 275 odczytów w miastach innych województw.

Jako przykłady sesji naukowych można wymienić sesję ogólnopolską o J. Słowackim, otwartą referatem prof. J. Krzyżanowskiego „Słowacki jako dramaturg”. Inna, o zasięgu międzynarodowym, została zorganizowana w roku 1962 z okazji 250-lecia śmierci J. J. Rousseau. Oprócz wybitnych polskich znawców dzieł filozofa: prof. prof. Z. Szmydowej, B. Leśnodorskiego, B. Baczyki oraz członków Oddziału: mgr H. Czarniawskiego i mgr Z. J. Mikołajtisa. Referaty wygłosili przedstawiciele kultury i nauki francuskiej – Daniel Simonin z Ośrodka Kultury Francuskiej przy Uniwersytecie Warszawskim i B. André Bonnfoy z Ambasady Fran-

cuskiej w Warszawie. Referat nadesłał także prof. Marcel Raymond z Uniwersytetu w Genewie. Obu wymienionym sesjom towarzyszyły specjalne wystawy, które cieszyły się dużym powodzeniem, a całość osiągnięć sesyjnych była ogłoszona w „Komunikatach Naukowych”. Materiały organizacyjne i merytoryczne znalazły się w I tomie naszego wydawnictwa pt. „W Roku Słowackiego”, a z sesji międzynarodowej o J. J. Rousseau w tomie XII pt. „W kręgu Jana Jakuba Rousseau”.

Działalność wydawnicza Oddziału mogła się rozwinąć dzięki mecenatowi społeczne u Wydziału Kultury i licznych instytucji państwowych, które, jako członkowie wspierający, zasiłały fundusze Oddziału. Dzięki tej pomocy mogły się ukazać 32 tomiki „Komunikatów Naukowych”. Zawierają one materiały z sesji organizowanych przez Oddział (jak sesja z okazji XXV-lecia PRL, sesja poświęcona J. J. Rousseau, Słowackiemu i in.), oryginalne prace członków Oddziału, z których szczególnie cenne są opracowania dotyczące życia literackiego i kulturalnego Częstochowy w różnych latach, tajnego nauczania w okresie okupacji, życia teatralnego oraz materiały dotyczące historii kultury regionu.

Innym przejawem działalności Oddziału Częstochowskiego są wystawy, z których ogólnej liczby 45 należałoby przypomnieć choćby najważniejsze. A więc wystawę na 110 rocznicę śmierci Juliusza Słowackiego, wystawę pt. „Życie i dzieło J. J. Rousseau”, wystawę poświęconą Władysławowi Sebyle z nieznanymi rękopisami poety, wystawę pamiątek sienkiewiczowskich, wystawę autografów Mickiewicza i pierwszych wydań jego dzieł, czy wreszcie wystawę poświęconą Molierowi.

Ogólna liczba referatów, sesji literackich i naukowych, sympozjów, spotkań z pisarzami, odczytów i wystaw sięga dwóch tysięcy. Ilość ta wystarczyłaby do wykonania planu niejednej instytucji upowszechniającej kulturę, instytucji mających własny zarząd, etatowych pracowników, budżet oraz administrację. W Oddziale Częstochowskim Towarzystwa pracę tę wykonywali i wykonują honorowo członkowie Towarzystwa przy współudziale miejscowych instytucji. Oddział Częstochowski liczy obecnie 55 członków, a mają oni bardzo różne profesje. Są wśród nich inżynierzy, stomatolodzy, historycy, angiści i rusycyści, wojskowy i socjolog, bibliotekarze i archeolog, ale największą grupę stanowią poloniści. Chętnie też widziani są uczniowie szkół średnich i studenci, przede wszystkim na sesjach i zebraniach naukowych.

W zakończeniu trzeba stwierdzić, że ta bardzo różnorodna i owocna 20-letnia działalność Oddziału Towarzystwa Literackiego im. A. Mickiewicza w Częstochowie była możliwa dzięki temu, że znalazła się grupa społeczników o zainteresowaniach humanistycznych, która potrafiła swoją działalnością pozyskać władze i społeczeństwo Częstochowy dla swoich celów i zadań. Dzięki ofiarności tych społeczników i pomocy udzielanej przez życzliwe władze terenowe, wiele cennych inicjatyw, wydawałoby się niemożliwych do zrealizowania, przybrało kształty realne i bujnie owocowało dla dobra kultury regionu.

Michał Fidelus

NASZE DZIESIĘCIOLECIE

Odczyt prezesa Oddziału Piotrkowskiego na sesji naukowej dziesięciolecia
w dniu 12 stycznia 1978 r.

Dziś mija 10 lat od chwili powstania Oddziału Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza w Piotrkowie Trybunalskim.

12 stycznia 1968 r. w gmachu przy ul. Stronczyńskiego 1, siedzibie Studium Nauczycielskiego, odbyło się pierwsze walne zebranie, na którym pogłębiono znajomość statutu, zapoznano się z historią Towarzystwa, powołano Oddział i wybrano jego pierwszy Zarząd.